

GALATA HANLARI(1868-1945) PARANIN SERÜVENÝ

{tab=NOHAT FALAY}

Galata da Sermaye; Mekân1 ve Haritas1

1) Kapitalist sistem içinde sermayenin (yani kapitalin) mekânsal örgütlenmesi, kaç1n1lmaz _ekilde bir mekân1 üretme ve olgunla_t1rma sürecini de beraberinde getirir. Buradan anla_1laca 1 üzere; sermayenin, üzerinde veya içinde çal1_aca 1 bir öze mekân ve genel mekân içinde bir harita ögesi olmas1 sözkonusudur. Bu mekân ve sermaye haritas1, her kapitalist sistem içinde toplumsal olaylar1n içinde geçti i ve olgunla_t1 1 bir sosyal olgular bütününü de yans1t1r.

Kapitalizmin yaratt1 1 mekân1 bu aç1lardan ele al1rsak, ayn1 zamanda kapitalizmin kendi içinde ya_ad1 1 dönü_ümün izlerini ve kentlerde ya_am1n1 sürdüren sermayenin izlerini ve de i_imini bulmak mümkündür. Yani, sermaye kendi haritas1nda var oldu u mekânlar1 ve bu ba lamda kentleri de dönü_türmekte ve onda köklü ve kal1c1 de i_imler yaratmaktad1r. Öyleyse sermayenin olu_umu, birikimi ve dönü_ümü sadece insanlarla ba l1 ve s1n1r1l1 de ildir, sosyal ve mekânsal bir hareketi, de i_imi ve dönü_üm kaç1n1lmaz k1lmaktad1r.

Her türlü sermaye, kendi mekânlar1n1, kâr1l1 1n1 en çokla_t1ran bir araç olarak al1r ve kullan1r. Burada mekân, kapitalist ve ekonomik bir ussalla_t1rma mant1 1 ve süreci içinde sermayenin temel ortam1 ve altyap1s1 niteli inde dir. Bu altyap1, sermayenin gereksinimlerine göre her defas1nda yeniden ve de i_erek tan1mlan1r, örgütlenir ve sermayenin niteli ine göre ya_at1l1r veya terk edilir.

Mekânsal olu_um, farkl1la_ma ve ya_am sermayenin niteli i ve gereksinimlerine göre çok farkl1 ölçek ve özellikte olabilmekte ve zaman içinde yarat1lmakta, olgunla_makta, yo unla_makta ve tekrar çözülebilmektedir. Buna ba l1 olarak; genelde kentin merkezi mekânlar1 ço unlukla sermayenin yönetsel fonksiyonlar1nda yo unla_1rken, sermayenin reel üretim mekânlar1 kentlerin yak1n-d1_ alanlar1 (veya çeperleri) haline dönü_mektedir. Buna göre de sermaye haritas1nda kentin bir bölgesi veya co rafî alan1 kendinden beklenen yere ve öneme sahip olmakta, hatta zamanla de i_mekte-dönü_mektedir.

Öyleyse; sermaye ve haritas1 nüfuz edebildi i ve kâr1n1 maksimize edebilece ini dü_ündü ü her co rafyaya yay1lmakta ve orada kendi üretim biçimini örgütlemeye yönelmektedir. Bu da farkl1la_malar ve yap1 de i_ikliklerine yol açmaktad1r. Bu farkl1la_ma ve yap1 de i_iklikleri yerel ve ulusal düzeyde de olabilmektedir. Zaten sanayi devrimi sonras1 ve 18. ve 19. yüzy1llar1n hat1rlanan temel özellikleri günümüzde de sürmekte ve mallar1n ve nesnelere hareketlili i daha önceki yüzy1llarda görülmemi_derecede gerçekle_mektedir. Sermayenin ve üretimin yap1s1 ve örgütlenme biçimi, hem toplumlar1n mekânsal yap1lanmas1n1 ve üretimin geni_örgütlenmesi içindeki yerini belirlemede hem de üretim faktörlerinin ili_kileri ve hareketlilikleri üzerinde derin ve geni_ etkiler yaratmaktad1r.

2) Sermayenin bu niteliklerini genel bir dönü_üm çerçevesinde ve 0stanbul-Galata ba lam1nda ele al1rsak; Grekler in M.Ö.680 Kadıköyü nde ve sonra bat1 k1y1lar1nda Yunan kolonileri kurduklar1, ilk koloninin Kadıköyü nde kurulmas1n1n tar1msal amaç ve gereksinimlere dayand1 1, sonra 0stanbul taraf1nda, gemiler arac1l1 1yla ticareti geli_tirmek için bir koloni olu_turduklar1 görülür. Sözkonusu Grek kolonileri Grek anavatan1 ile Ege Denizi ve Karadeniz deki koloniler aras1ndaki ula_1m1n belkemi ini olu_turmu_tur. Bu olu_um, Bizans kentinin h1zla geli_mesi ve faaliyetleri hakk1nda genel bir fikir ve sermayenin olu_umunun mekânsal zeminini ortaya koymu_tur.

Daha sonraki yüzy1llarda Bizans 1n ticari faaliyet ve öneminin en belirgin örne i; 5. yüzy1l1n sonunda yapt1rd1 1 paralar ve yapt1 1 ticari anla_malard1r. Buna göre Bizans, büyük Yunan devletlerinden hemen sonra gelmekte, limandan elde etti i ücret ve gelirler kentin toplam geliri içinde önemli bir yer tutmakta ve Bizans 1n hâkim oldu u ticari ve ekonomik çevrede kendi paras1 tekel durumunda bulunmakta idi.

Bizans (Konstantinopolis) kentinin dünya pazar1ndaki rolüne bak1l1rsa; kentin etkisini üç a_amada art1rd1 1 görülür: Önce, Yun anavatan1 ile Karadeniz ve Akdeniz deki kolonileri aras1ndaki ticaret ve sermaye ak1mlar1n1 sa layan bir yer olarak, sonra Do u Roma 0mparatorlu u nun siyasal ve ekonomik merkezi durumunda 7. yüzy1lda etkisini azami düzeye ç1kararak ve nihayet Do u Roma 0mparatorlu u nun Tuna ve F1rat aras1ndaki ticaretin ve ordular1n esas üssü olarak.

Bu genel konumu ve sosyal/ekonomik önemleri nedeniyle; do udan gelen ve bat1ya giden tüm ticaret mallar1 (ipek, baharat, fildi_i, hal1 vb) buradan geçmek zorunda idi, sonra buradan bat1ya gönderilirdi. Aksi yönde gelen ticaret emtias1 da (demir, cam ve seramik vb.) yine buradan do uya yollan1rd1. Bizans1 ve Yahudi tüccarlar dünya ticaretini Suriyelilerin ellerinden alm1_lard1. Konstantinopolis art1k yaln1z bir devletin ba_kenti olmakla kalmam1_, dünya pazar1 haline de gelmi_ idi.

11. yüzyıldan sonra Bizans 1n çevrede egemenlik gücü yava_ yava_ gerileme e ba_lam1_ ve dünya ticaretini Konstantinopolis ten yönlendirme olana 1 ortadan kalkm1_t1. Çünkü özellikle Venedik, Cenova, Pisa, Amalfi kentleri bu kent üzerinden de olsa do u ticaretini ele geçirme e ba_lam1_lard1. Bu Latin kentlerinin tacirleri Bizans a gelerek Bizanslılara ve Yahudilere kar1_m1_lard1.

15. ve 16. Yüzyıllarda Avrupalı tüccarlar, do u ticaretini do rudan do ruya Avrupa pazarlar1na yönlendirmek yolunu seçmi_lerdi.

Bizans 1n ba_kenti 1453 te Osmanlılar taraf1ndan fethedilmeden önce pazar ve ticaret merkezi olma rolünü zaten kaybetmi_t1. Uzakdo u dan gelen ticaret mallar1n1 elde etmek ve yönlendirmek gayreti, Portekizlilerin Afrika n1n etraf1n1 dola_an yolu 1488 de ke_fetmeleri üzerine tümüyle kar_111ks1z kalma durumunu yaratm1_ ve geçersiz kalm1_t1.

Ayr1ca, 14. Yüzyıldan beri Bizans 1n kudretini giderek kaybetmesi ve önce Selçuklular1n sonra da Osmanlılar1n Anadolu ya hâkim olmalar1 dolay1sıyla, Anadolu yaylar1n1 izleyen tarihî yol, art1k bu yeni hükümdarlıklar1n bir iç yol u haline gelmi_t1. Bu da, Konstantinopolis in dünya pazar1ndaki rolünün ve öneminin zayıflaması/azalması demektir.

3) Ne var ki, bu genel sonuca varmadan önceki süreçlere bakılırsa, konumuz açışından önemli olan nokta; Bizans Omparatorlu u ba_kenti olması, kentin anlamının bir hayli genişlemesine, de ğimine ve dönüşmesine yol açmasıdır. Çünkü Konstantin hayatta iken kentin eski duvarlar1nın batışından bir sur daha geçirilmi_ ve kentin yedi tepesinin de etekleri içeriye alınmış_tır. II. Theodosius zamanında da sözkonusu yedi tepenin tamamını içine alan surlar in_a edilmiştir.

Kentin önemi dünya pazarı olması nedeniyle artınca, kent artık batıya do ru de il kuzeye do ru genişlemeye başlamış_tır. Ticari sermaye için Haliç in kuzey kıyısında da ticari alanlar ve binalar oluşmu_tur. Kentin bu yeni durumu, kendi içinde iç ayrılıklar ve ihtisaslaşmalar beraberinde getirmi_tir.

7. yüzyıl başında, Omparatorluk sarayı da kentin merkezinden, büyük surların kuzeyindeki Blachernen de (Tekfur Sarayı) kurulmu_tur. Omparator sarayının yer de ğirmesi eski kentin do usundaki ticari alanların ve birimlerin yayılmasından ve çoğalmasından ileri gelmiştir. Saray Blachernen e aktarılmınca Haliç te de bu amaçla bir liman yapılmış_tır. 6. ve 7. yüzyıllardan beri kentin dünya pazarı olması başlıca rol oynayan öğe, yabancı tüccarlara Haliç kenarında bazı mahallelerin tahsis edilmesidir. Hatta bu amaçla Türkistan ve Oran dan gelen tüccarlara da yer ayrılmış_tır ve bunlar genellikle Mısırlı Yahudi tüccarlar idi. Bu mahalleler kısa aralıklarla Haliç in güney sahilinde devam etmekte idi. Bu başlamda 11. Yüzyılda Amalfililer, 1082 de Venedikliler, 1111 de Pisalılar, 1152 de Cenevizlilere sahilde birer mahalle ayrıldı.

Sözkonusu mahalle ve pazarlar 13. Yüzyıla kadar aynen devam etti. Daha sonra ise bu yabancı tüccarlara Haliç in kuzeyinde ve Galata da mahalleler tahsis edildi. Bu tacirler bu bölgeye yeni Avrupa pazarlarının ekilerini vermeye başladılar ve kendi mekân ve alanlarını yönettiler.

4) 11. yüzyıldan Konstantinopol un (Ostanbul) fetih yılı olan

1453 e ve hatta 1498 e kadar do u ticareti bilinen yollardan yapıyor iken, 1453 den sonra Bizans dünya ticaretindeki önemini ve fonksiyonunu artık yitirmiş_ ve hatta ticaret sermayesi açısından görece olarak sönmüş_ duruma gelmiştir. Kentin Osmanlılarca fethinden sonra da, kentin fizyonomisi ve mekânlarının önemi de giderek de ğinmiştir.

Ayr1ca; Amerika kıtasının ke_finden sonra, 15-17. yüzyıla kadar Avrupa nın ve ticaret sermayesinin ilgisi Yakındo u dan çok başka ülkelere çevrilince, dünya ticaret yolları Osmanlı topraklarından ayrılmış_ bulunuyordu. Bununla birlikte İstanbul, Osmanlı nın baş_kenti olması, önemli boyuttaki nüfusu ve tüketim malları gereksinimi dolayısıyla 17. yüzyılda hala önemli bir ticaret merkezi, Galata ise ticari sermayenin geldi i noktada nokta alan idi.

Daha sonraki yüzyıllarda Rumeli de ve Asya da birçok kentin başlıca devletlere dönüşme çabaları ve 19. yüzyılda başlayıp 20. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı Omparatorlu undan ayrılmış, İstanbul un siyasal ve özellikle ticari süreçlerinin ve gelişmesinin durmasına neden olmu_tur. Bunun uzantısı olarak, daha önceki yüzyıllarda ticari sermaye ve birim olarak İstanbul da büyük ticarethaneler kapandı ve bu alanı terk ettiler.

Osmanlı hükümetinin Avrupalı devletlerle 18. yüzyılın sonunda bo azları açması ve hububat gümrü ünü kaldırması ile bo azlardan başka anlamda bir ticari işlem ve süreç başladı: Transit ulaşım. Bu ticari sermayeye akımında İstanbul limanı hemen hiçbir ekonomik önem ve egemenliğe sahip de ğildi.

Ostanbul un 1920 de Osmanlı baş_kenti olmaktan çıkıp, Ankara nın yeni Türkiye nin baş_kenti olması İstanbul un etkisini azaltmış_tır. 1920 de hükümet ve idare binaları Ankara ya taşınınca İstanbul daki saray, nezaret ve elçilik binaları da, kentin fizyonomisi içinde yerlerini korumakla birlikte, fonksiyonlarını kaybettiler.

5) Sermaye mekân ve haritası içindeki Galata nın yerine daha yakından bakılacak olursa; burası Bizans 1n karışığında ve Haliç in kenarında bulunup, Bizans kentinin yaşam tarihine az-çok katkı ve onunla birlikte yaşamayan bir yerdir. Ne var ki; Galata, Bizans 1n ilk günlerinden beri kendini gösterdi i ve varlığı ve mekânı dolayısıyla ortaça da pek çok önemli olaya

sahne oldu u halde, önem derecesiyle orantılı ekilde kendisinden bahsedilmemi tir. Nedeni de, yazar ve tarihçilerin dikkatlerini ço unlukla Galata kar_1s1ndaki Bizans a yöneltmeleridir. Gerçi; Galata ya ili_kin birkaç önemli eser var ise de, bunların ço unlu u konuyu Latin dünyası ba lamında ele alm_lardır. Galata nın tarihi ve ekonomik ve ticari önemi sadece Bizans a ba lı olmamı, tüm Latin dünyasının ve Akdeniz de ticaretle u ra_an ulusların hemen tümü Bizans a ve dolayısıyla daha sonra Galata ya yönelm_lerdir. Ticaret için Bizans a gelen Venedik, Cenova, Pisa tüccarları gibi İtalyan tüccarların tümü kentte kendi egemen alanlarını ve kolonilerini kurmaya ve büyüme e ba lam_lardır. Amalfililer, Lombardiyalılar, Venedikliler, Cenevizliler ve Museviler daha önce belirtildi üzere birer mahalle ve ticarethane sahibi idiler.

Konstantinopolis te ve Galata da iktisadi ayrıcalıklara sahip olan milletlerin ilki Amalfililer ile Venediklilerdir. Pisalılar ile Cenevizlilerin elde ettikleri ticari ilikiler ve ayrıcalıklar onlardan sonradır. Latinler İstanbul yönüne Peramatis denilen Balık Pazarı kapısından Sirkeci ye kadar olan mahallede, yani kentin ticarete en açık olan kısmında bulunurlardır. Bu mahalle veya bölgelerin her birinde ilgili topluluğa ait emboryon veya embolon denilen üstü kapalı çarşılar, hanlar, maazalar vardı. Her birinin de sahilinde iskeleleri olup Akdeniz ve Karadeniz de tüm ticaret iskelelerine u rayan gemileri bu iskelelere yanaşırlardı. Yerli halk ticaretten çok politika ve yönetim ilerine e ilimli olduklarından, özellikle deniz ticaretinin önemli bir kısmı bu yabancı tacirlerin elinde idi. Pisalılar bir konsül, Cenevizliler bir podesta ve Venedikliler de bir balyos tarafından yönetilirdi.

İstanbul un fethinden sonra Galatalıların önemli bir kısmı gemileriyle İtalya ya göç ettiklerinden, diğer kalanların kenti tümüyle terk etmeleri için Galatalıların ev, maaza, dermen, ba ve hatta gemileri kendilerine bırakılarak, kiliselerinde ibadet edebilmelerine izin verilmemi, yalnız gümrük vergisi ödemeleri ve kiliselerinde çan çalmamaları artı konulmu tur.

Fetihten sonra II. Mehmet, bir egemenlik iareti olarak Galata surlarının bazı kısımlarını yıktırması, sahipleri kaçınılan veya mevcut olmayan ev ve maazalar mühürlenmemi, üç ay içinde dönecelere bunların iade edilece i ilan edilmi tir. Tüm bunlardan anlaşıla üzere, artık İstanbul ve Galata da bulunan Latin ve Rumların tümü Osmanlı devletinin sıradan bir unsuru haline dönmü tür.

6) Konstantiye-Konstantinopolis-İstanbul 4. yüzyıldan beri metropolis mundi (dünya kenti) konumunda olup, 18. ve özellikle 19. yüzyılda ya am biçimi, ticari ya am ve fizik yapılarında temel de ilimler görülmektedir. 19. yüzyılda metropol İstanbul ve Galata, ya adlı ça a ayak uydurmaktadır. Bu gelişimi kentsel mekân, nüfus, co rafî alan ve yüzölçümünde görmek mümkündür. mekânsal, ya amsal ve kültürel alanda bir gecekondula ma görülmekte, banliyöler do makta ve çepeher semtlerin kent merkeziyle organik bir bütünleşmesi söz konusu olmaktadır. Diğer yandan kent, 19. yüzyıldan itibaren Atlantik endüstri bölgelerinin ilgisi ve etkisi alanına girmi tir. Beyolu (Pera) ve Galata ba lamında; merkezi yönetim bölgesi açısından 19. yüzyıldan itibaren bürokrasinin modernleşti i ve yönetim organlarının kurumsalla tılması görülmektedir. Ticari uzmanlaşma, dünya ya amında finansal ve ticari sermayenin yoğunlaşması sonunda artmaktadır ve bu süreç özellikle Galata da ve genel olarak Beyolu nda izlenmektedir. Çünkü ticarethaneler, büyük maazalar ve konumuz açısından somut öğeler olan hanlar burada gelişmi tir; bu da ticari ve ekonomik iler açısından önemli de ilimlere yol açmıştır. Böylece; İstanbul da eski çarşıların ticari ve finansal mekân olma özellikleri devam ederken, Galata ve Beyolu nda maazalar, ticarethane ve depolama etkinlikleri toplanmaya başlamıştır. Yani İstanbul ve özellikle Beyolu-Galata göz önüne alınırsa, iki merkezli bir metropol oluşmu, bu da ikili bir yapıyı oluşturmu tur. Konut bölgesi olması açısından Beyolu ve Galata bölgelerinde bitişik düzen ve kâğır binalar artmıştır ve eski İstanbul un ahap yapılarına hem mekânsal hem de faaliyetler açısından tepeden bakmaya başlanmıştır. Öyle ki; varlıklı sınıflar Balat, Fener ve Samatya yı terk edip Beyolu- Galata tarafına geçmiştir. Kentiçi bu hareketlilik yanında banliyö semtleri yaratılmış; Kadıköy, Bakırköy, Ye ilköy (Ayastefanos) yeniden ekillenmiştir. Tarabya ve Yeniköy sefarethanelerin (elçilikler) ve Levantenlerin ya am bölgesi haline gelmiştir.

Bu çalımda açıkça vurgulandı üzere;

7) Yüzyıllarca ticaretin, 19. yüzyılda ise finansın merkezi olan Galata, Osmanlı İmparatorluğunda para-sermayenin merkezi olma fonksiyonunu ve niteliğini uzun yıllar boyunca sürdürmü ve ülkemizde kapitalizmin gelişimi sürecinde bazen çok belirleyici ve bazen yetersiz de kalsa hep önemli bir konuma sahip olmu tur. Türkiye nin kapitalizme geçiinde birer belirleyici ara durak olan Tanzimat reformu ve Balta Limanı Ticaret Antlaşması, kapitalist ilikilere entegrasyona zemin hazırlayan Galata nın rolünü daha belirgin hale getirmi tir çünkü yüzyıllarca alıkın oldu u finans merkezi olma özelliğini ta mıştır.

Galata, Türkiye nin sermaye mekân ve haritasında finans sermayenin yoğunlaşmasını izlenebilece i bir kentsel mekândır da. Cumhuriyetin kuruluşuna kadar bu niteliğini koruyan Galata, yeni Türkiye nin kuruluşu öncesinde İstanbul un ilgali ve Rumların mübadelesi ile başlayan süreçte eski finansal gücünü ve belirleyiciliğini kaybetmiştir. Ulus-devlet oluşumu ise onun finans merkezi olma özelliğini giderek yitirmesine yol açmıştır. Daha önce de vurgulandı üzere, Cumhuriyet in ilan ve İstanbul ve Galata da yoğun ekonomik güç, birim ve ilikilerin ço u Ankara ya taşınması ile Galata eski önemini yitirmi tir. Yani, Osmanlı da kapitalizmin finansal ve mekânsal yayılmasına paralel olarak, kapitalizme kurumsal, yasal ve mekânsal geçi açısından süreklilikler kadar kopularında ya anması sözkonusudur.

Çalımda; kapitalizmin İstanbul örneğinde görülece i gibi, sermaye haritası ticaretin ve finansın evleri olan Galata hanlarından hareketle ele alınmıştır. Bu hanlar ticaretin ve para-sermayenin dolaşım yönünü ve de ilimleri açık a çıkaran birimlerdir. Çünkü Galata hanları, genel olarak sermayeden tekil sermayelere iniş ve sermayeler arası rekabet ve işbirliğini de göstermektedir.

Çal1_man1n bir önemli vurgusu; ulus-devlet, milli iktisat dönemi, Varlık Vergisi vb düzleminde Galata n1n devre d1_1 b1rak1lması ve 19. yüzyılın finans merkezi olarak tarihin tozlu sayfalarında yerini tekrar almaya başlamasıdır. Buradan, Galata ötesi Beyo lu, ^i_li ve Maslak (Mashattan) mekânları içerden sermaye haritasının yeniden çizilmesi gere i ç1karsaması yapılabilir.

8) İstanbul-Galata ya bir güzelleme yapırsa, söylenecek söz Nea Roma, Bizans, Konstantinopolis, İstanbul çizgisinde; Ben İstanbul um, _ehirlerin _ehri, metropollerin kraliçesi, İmparatorlar gözdesi, sultanlar diyarı, yeryüzü incisiyim... İstanbul um Ben, Ön Asya nın, Yakın ve Orta Do u nun, Balkanların ve Do u Ege nin, Kafkasların ve Do u Akdeniz in en Avrupalıyıım Ben! Ç a açan, ç a kapayan en güçlü _ehriyim bu diyarların, do u tan Avrupalıyıım, hem Bizanslı, hem Romalı, hem Osmanlı, hem Türküm!.. Bir baca ım Avrupa ya öbürünü Asya ya atmı_, içinden deniz geçen en e_siz _ehirim Ben! Yedi mübarek tepen sereserpe yayılmı_ _ehr-i azâmım Ben. İstanbul um Ben; geçmi_in ve gelece in dengesi, yeryüzünün 2700 yılıdır menapoza girmeyen tek di_isiyim! Benim adı İstanbul dur (Buket Uzuner, İstanbullular).

Nihat Falay

{tab=MEHMET TÜRKAY}

Birkaç Söz

Öçinde bulundu umuz co rafyanın kapitalizm ile kar_ıla_ması, uyum sa lama çabaları ve nihayet bir di erinden farklı kapitalistle_me süreçlerinin bir ba_ka taraftan okunması ve/veya de erlendirilmesi kar_ıma Osmanlı İmparatorlu u nun çözümlenme sürecini getirecektir. Bu süreç aynı zamanda Osmanlı İmparatorlu u ile genel olarak, erken kapitalistle_me sürecine giren ve farklı formlarda kendi aralarında çatı_an kapitalist ulus devletlerden oluş an bir Batı ile mevcut ili_kilerin asimetrik bir sürece girdi i tarihsel bir döneme tekabül etmektedir. Burada vurgulanan asimetrik ili_ki içinde kullanılan Batı bu ba lamdaki tanımlı gere i kapitalizmin ortaya çıkması, kendi içinde ve dışarıya, di er co rafyalara yayılması temsil eden sembolik bir niteli e sahiptir. Bu alanda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı Batı yı sadece kültürel kodlar ve buna bağlı olarak ya am tarzı ile tanımlı, anladıkları ve en nihayet anlattıkları için bir bütünsellik içinde de erlendirememektedirler. Bu durum esas itibarı ile ne ile u raları gerçekten anlamaya fırsat vermeyen, sorgulama ko_ullarının hiçbir biçimde gündeme gelmedi i bir analiz çabasıyla doğrudan bağlantılıdır. Vurgulamaya çalışılmı handikaplarda kritik olan; bütünsel bir i_levi_e sahip olan kapitalizmin kompartımanlara ayrılarak anlaşılma ve de erlendirilmeye dönük bir perspektifin yaygın kabul görmesine dairdir.

Bu çerçevede Türkiye nin kapitalistle_mesinin tarihsel mimarisini görmek, izleyebilmek önem kazanmaktadır. Türkiye ifadesi kendi başına bir _ey ifade etmez böyle bir ba lamda. Çünkü, ancak Türkiye olmayı önceleyen süreçte yaşananlar göz önüne alındığında sonrasında anlamlı bir yere oturabiliriz. Bu çerçevede baktığımızda bu çalışmanın temel sorunsalını anlayabilmek, kapitalizmin mekânsal olarak yayılma dinamik ve e ilimlerini kendi tarihsellikleri içinde de erlendirebilmekle mümkündür.

Bu anlamda, kapitalizmin Batı Avrupa dan di er co rafyalara mekânsal olarak yayılması, bazı durumlarda ardıcıl bazı durumlarda eş zamanlı süreçler olarak hayata geçmiştir. Kendi içinde çatılmal olan Batı Avrupa kapitalizmi ile Osmanlı İmparatorlu u nun karşı karşıya gelme serüveni deneyim ve etki farklılıklarıyla beraber de erlendirildi inde yeni ko_ullarda çalışmanın gerekliliklerine uygun olarak mekânsal çalışmaları anlamlı ve sürekli kılacak yeni ili_kilerin tanımlanması ve daha da önemli olanı, bu ili_kileri sürekli kılacak kurumların oluşması ve/veya oluş turulması bağlayan dönüşümün mantıklı sonuçlarına ulaşılmasının ko_ullarının oluşması anlamına gelecektir.

Yukarıda paragrafta vurgulanan ili_ki ve süreçlerin Osmanlı nın çözümlenme sürecinde hangi aktörler aracılığıyla ve nasıl hayata geçti inin anlaşılmasında da çalışmada, birbirinden farklı mekânlarda farklı faaliyet alanları çıkacaktır. Kapitalizmle eklemlenme süreci, oluşmaya bağlayan sermayenin dallarının, finans, üretici ve meta sermayenin aktörlerinin sürece farklı tepkiler vermesini de beraberinde getirecektir. Bu çalışmada kendi alanının finans sermayenin ya anan kapitalist eklemlenme sürecinde nasıl bir yol izledi i ve hangi aktörler aracılığıyla bu i_levi yerine getirmeye çalışılmı üzerine yoğunlaşmaktadır. Söz konusu eklemlenme süreci kendi tarihselli inde hangi mekânda, hangi aktörlerle hayata geçmiştir ve sonrasında nasıl bir dönüşüm yaşanmıştır soruları bu çalışmanın genel aksını oluşturmaktadır. Dolayısıyla büyük ölçüde finans sermayenin etkiledi i asimetrik bir eklemlenme sürecinde sermayenin mekânsal olarak nasıl bir dağılımı ya adılmı bu çalışmada sermayenin haritalanması kavramıyla çalışılmaktadır. Bu haliyle sermaye ve mekân ili_kisi ve i_levini merkeze alan bir çerçevede soruna yaklaşımda çalışmanın özelli i gere i Galata kendi başına kritik bir mekân olarak ortaya çıkmaktadır.

Kapitalistle_me süreci kendi içinde çeli_en, farklılıklardan oluş an eşitsiz ve bileşik bir süreç olarak yaşanmaktadır. Bu çalışmada olduğu gibi sürecin bütünselli i göz önüne alındığında geçmi_i de erlendirmek/anlamak, bugüne ve yaşanmakta olan dair isabetli tespitler yapmayı kendi tarihselli i içinde olanaklı kılmaktadır. Bu çalışmada vurgulanan sorunlu alanların anlaşılması ve çözümlenmesine dair yapılan ve yapılacak olan çalışmalara önemli bir katkı niteli i taşımaktadır. Mekânsal olarak

Galata da yerle_en finans sermayenin Osmanlı'nın son döneminde nasıl bir yer, etki ve faaliyete sahip oldu u çalı_mada ticaret yolları üzerinden hem fonksiyonuna göre hem de mekâna nasıl yerle_tiklerine göre sınıflanmakta ve bu çerçevede hanların önemi ortaya konmaktadır.

Di er taraftan Osmanlı'nın çözülmesi ve Türkiye Cumhuriyeti nin kurulu_ süreci bu çalı_manın bir di er boyutunu olu_turmaktadır. Bu süreçte çalı_mada vurgulananlar, ya_ananların me_rula_tırmamayı akılda tutarak, kapitalist rasyonelin i_leyi_i ile ilgilidir. Osmanlı dan Cumhuriyet e geçi_te ya_anan süreçteki sermaye birikiminin ulusal dönü_ümü olarak tanımlayabileceğimiz durum, cumhuriyet döneminde ya_anan Varlık Vergisi ve çalı_manın kendisini tarih dilimi d1_1'nde olmakla birlikte 6-7 Eylül olayları gibi, servetin el de_i_tirmesiyle sonuçlanan kapitalist rasyonelin mantı_1na uygun geli_meleri içermektedir. Bir mekânın sermayenin talepleriyle biçimlenmesine iyi bir örnek olan Galata ve çevresi kapitalist sermaye birikim sürecinin de_i_en gereksinimlerine sürekli cevap veren bir mekân olarak öne çıkmaya bugün de devam etmektedir.

Nihai olarak Başak Ergüder in bu çalı_ması Türkiye kapitalizminin bugün ya_adı_1 sürecin geçmi_teki izlerine 1_1k tutacak tarihsellikleri açığa çıkaran bir niteli_e sahiptir. Tarih tekerrür etmez ama bu çalı_madaki bakı_ açış_sı, tarihin izlerini bugün ya_ananların kendi tarihsellikleri içinde izlenebilirli-ini de takip edebilmemizi mümkün kılarak geçmi_e do-ru ve geçmi_ten bugünlere iz sürülebilmesine katkı yapacaktır.

Mehmet Türkay

{tab=KÜNYE}

1. Basım Aralık 2011

13.5x19.5 cm

432 sayfa

ISBN 978-605-61579-6-7

Yayına Hazırlayan: Serap Korkusuz Kurt

Kapak Tasarımı: Olknur Kavlak

Baskı Öncesi Hazırlık: Ülkü Gündoğdu

{tab=KAPAK}

{tab=ARKA KAPAK}

"Osmanlı dan Cumhuriyet e geçi_te ya_anan süreçteki sermaye birikiminin ulusal dönü_ümü olarak tanımlayabileceğimiz durum Cumhuriyet döneminde ya_anan Varlık Vergisi ve çalı_manın kendisinin tarih dilimi d1_1'nde olmakla birlikte 6-7 Eylül olayları gibi, servetin el de_i_tirmesiyle sonuçlanan kapitalist rasyonelin mantı_1na uygun geli_meleri içermektedir. ... Tarih tekerrür etmez ama bu çalı_madaki bakı_ açış_sı, tarihin izlerini bugün ya_ananların kendi tarihsellikleri içinde izlenebilirli-ini de takip edebilmemizi mümkün kılarak geçmi_e do ru ve geçmi_ten bugünlere iz sürebilmesine katkı yapacaktır.

Mehmet Türkay

Çalı_mada; kapitalizmin İstanbul örneğinde görüleceği gibi, sermaye haritası ticaretin ve finansın evleri olan Galata hanlarından hareketle ele alınmaktadır. Bu hanlar ticaretin ve para-sermayenin dolaşım yönünü ve de_iimleri açığa çıkaran birimlerdir. Çünkü Galata hanları, genel olarak sermayeden tekil sermayelere ini_i ve sermayeler arası rekabet ve i_birli-ini de göstermektedir. Çalı_manın bir önemli vurgusu; ulus-devlet, milli iktisat dönemi, Varlık Vergisi vb. düzleminde Galata'nın devre d1_1 birakılması ve 19. yüzyılın finans merkezi olarak tarihin tozlu sayfalarında yerini tekrar almaya başlamasıdır.

Nihat Falay

{/tabs}